

УДК 343.53:658.7

Василевич Ярослав Віталійович –
ад'юнкт кафедри спеціальної техніки та
оперативно-розшукового документування
Національної академії внутрішніх справ

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Визначено нові підходи до завдань та повноважень підрозділу захисту економіки Національної поліції України. Описано типові способи вчинення злочинів у сфері державних закупівель.

Ключові слова: тендерна документація; способи вчинення злочинів; державні закупівлі.

Сучасні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам спід час здійснення державних закупівель потребують підвищеної уваги й оперативних рішень. Останнім часом організовані злочинні угруповання та корумпована частина чиновництва стали розглядати розкрадання в бюджетній сфері як інструмент швидкого й протиправного збагачення. Почастішали випадки, коли окремі чиновники розпочинають відкрито конкурувати з державою, фактично підмінюючи її. Таким чином, протидія злочинам у сфері здійснення державних закупівель набула не лише економічного, а й соціально-політичного загальнодержавного характеру. Попри намагання керівництва держави вплинути на ситуацію протягом останніх років, масштаби цього явища досягли критичного рівня. Це призводить до ослаблення соціально-правового контролю за ситуацією в країні, поступового злиття виконавчої та законодавчої влади з кримінальними структурами, а також до проникнення їх у сферу управління тощо. У всьому світі злочини у сфері державних закупівель викликають занепокоєння, оскільки набули значного поширення та становлять реальну соціальну небезпеку [1, с. 14].

Окремі аспекти проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій щодо протидії злочинам у бюджетній сфері, зокрема під час здійснення державних закупівель, досліджено в працях В. І. Антипова, Д. А. Баландина, В. Т. Білоуса, В. І. Василичука, О. В. Копана, О. В. Копіци, В. В. Лисенка, С. І. Ніколаюка, Д. Й. Никифорчука, Л. П. Скалозуба, В. Р. Сливенка, С. С. Чернявського, М. Є. Шумила та ін.

Водночас недослідженими залишилися проблеми концептуального підходу до способів учинення протиправних діянь у сфері державних закупівель.

Метою пропонованої увазі статті є розкриття найпоширеніших способів учинення злочинів у сфері державних закупівель.

Департамент захисту економіки Національної поліції України є юридичною особою і наділений відповідними повноваженнями. Пріоритетними напрямками діяльності його підрозділів є:

1) протидія розкраданню коштів державного та місцевих бюджетів, субсидій, субвенцій і дотацій;

2) захист державних цільових і гарантованих Урядом України програм;

3) виявлення та припинення правопорушень у сфері державних закупівель, вжиття заходів щодо їх попередження [2].

Причини й умови, які спричиняють учинення злочинів у згаданій сфері, є досить численними та різноманітними. Часто вони зумовлені відповідними змінами в соціально-економічному житті суспільства. Так, чинниками протиправних діянь у сфері державних закупівель слугують:

високий рівень корупції;

недосконалість законодавства, що регулює зазначену сферу;

низький рівень контролю з боку відповідних органів за законністю проведення конкурсних торгів;

недостатня взаємодія між контролюючими органами та оперативними підрозділами;

ускладнений доступ в оперативних працівників до інформаційних баз даних суб'єктів контролю за здійсненням

державних закупівель, зокрема бази даних Держказначейства «Казна» тощо [3, с. 187–188].

Найтипівішими правопорушеннями в процесі організації та проведення тендерів (торгів) із закупівлі товарів, робіт чи послуг є:

здійснення закупівлі товарів чи замовлення послуг без проведення процедури тендерних торгів на суму, що становить або перевищує 200 тис. грн, а робіт – на 1,5 млн грн;

незаконний поділ замовником предмета закупівлі на частини з метою уникнення процедур закупівель;

вибір постачальником товарів, виконавцем робіт чи послуг власне замовника, його структурних підрозділів, материнських та афілійованих компаній (осіб), а також організацій, що надають консультаційні послуги замовнику;

неоприлюднення відомостей щодо закупівлі товарів, замовлення робіт і послуг через спеціалізовані засоби масової інформації та в Інтернет-мережі, тобто здійснення процедури закупівлі до публікації оголошення про її проведення;

зазначення у відповідній документації завідомо неправдивих відомостей щодо оприлюднення інформації;

нерозміщення оголошення про заплановану закупівлю товарів, замовлення робіт чи послуг у міжнародних виданнях відповідного профілю або в інформаційних системах в Інтернеті англійською мовою за умови, що очікувана вартість предмета закупівлі перевищує суму, еквівалентну для товарів і послуг – 133 тис. євро, для робіт – 5 млн 150 тис. євро;

оголошення замовником торгів із видачею тендерної документації лише «своїм» учасникам або без її належної підготовки;

відсутність в оголошенні про проведення тендера інформації щодо кількості (обсягу) закупівлі та інших необхідних документів;

встановлення замовником нерівних, дискримінаційних і необґрунтованих вимог (зокрема недопущення до участі у відкритих торгах певних учасників, допущення певної тендерної пропозиції незважаючи на те, що вона не відповідає вимогам наявної документації, а також встановлення дискримінаційних

вимог щодо кваліфікації учасників, технічної специфікації предмета закупівлі, механізму оцінки тендерних пропозицій);

порушення термінів опублікування оголошення про результати відкритих або двоступеневих торгів і торгів з обмеженою участю, яке замовник зобов'язаний надіслати протягом семи днів із моменту укладення договору про закупівлю;

порушення встановленої форми подання тендерних пропозицій та/або прийняття їх замовником після закінчення визначеного строку без відповідного рішення про його продовження [4, с. 53–55];

обрання переможцем тендера учасника, який несвоєчасно подав пропозицію, не відповідає іншим формальним вимогам процедури проведення тендера або запропонована ним ціна закупівлі занадто завищена (реалізація такої пропозиції не має переконливих економічних переваг) порівняно з пропозиціями інших учасників торгів або середньоринковою ціною (розрахованою на базі відображених у документах ринкових цін на конкретні товари, послуги, роботи) потенційних постачальників;

невідповідність учасників торгів, які подали пропозиції, кваліфікаційним або викладеним у тендерній документації вимогам, надання ними недостовірної інформації щодо відповідності встановленим кваліфікаційним вимогам проведення тендера;

оцінювання тендерних пропозицій усупереч переліку критеріїв і методиці, поданій у тендерній документації, а також визначення на цій основі переможця тендера;

порушення строку здійснення оцінки тендерних пропозицій і обрання переможця тендера;

недотримання вимоги щодо долі цінового критерію в оцінці тендерних пропозицій;

наявність змови учасників процедури закупівлі з членами тендерного комітету на етапі подання тендерних пропозицій або замовника та учасників торгів, які подали тендерні пропозиції на відкриті торги, щодо ціни відповідного товару, робіт чи послуг. Варто зауважити, що виявлення та припинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, передбачених п. 4 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про захист

економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. № 2210-III стосовно спотворення результатів торгів, аукціонів і тендерів, належить до пріоритетних напрямів діяльності органів Антимонопольного комітету України;

порушення порядку й умов організації та проведення тендера на закупівлю;

подання учасником торгів у процесі проведення процедури запиту цінових пропозицій (котирувань) декількох цінових пропозицій та/або їх подальша зміна;

недотримання вимог щодо залучення необхідної кількості учасників торгів за процедурою запиту цінових пропозицій, який замовник має подавати щонайменше трьом учасникам;

незалучення до проведення торгів з обмеженою участю достатньої кількості учасників задля забезпечення відповідної конкуренції. Замовник зобов'язаний запросити до участі в процедурі закупівлі учасників, кількість яких має забезпечити вибір найбільш вигідної пропозиції та конкуренцію (не менше двох);

проведення замовником із переможцем торгів будь-яких переговорів, метою яких є підвищення ціни чи зміна обсягів робіт за договором закупівлі;

придбання в результаті проведення тендера непридатних до використання або експлуатації устаткування, товарно-матеріальних цінностей за значно вищою ціною, аніж пропонують підприємства-виробники;

порушення переможцем тендера умов укладеного договору про закупівлю щодо терміну та обсягу його виконання [5, с. 123–124];

укладення замовником із переможцем тендера договору про закупівлю без акцепту тендерної пропозиції, тобто взагалі без або з несвоєчасним поданням письмового підтвердження згоди замовника на оплату тендерної пропозиції;

неправомірною зміною в процесі проведення тендерних торгів умов і вимог технічної специфікації, зазначених у наявній документації;

відсутність у тендерній пропозиції підпису уповноваженої службової особи підприємства, що є учасником торгів;

надання недостовірної інформації в тендерній пропозиції;

відсутність у протоколі розкриття тендерних пропозицій номера й дати реєстрації замовником таких пропозицій учасників торгів;

непроведення перед початком тендерних торгів реєстрації учасників;

нескладання протоколів розкриття тендерних пропозицій, що призводить до фальсифікації умов пропозицій, зачитаних на тендері;

затвердження тендерної документації або заявки підприємства-замовника на закупівлю товарів, робіт чи послуг після проведення тендера;

викривлення або відсутність звітності щодо результатів тендерних торгів;

порушення термінів укладання договору про закупівлю з переможцем торгів та умов поставки товарів, робіт чи послуг. З учасником, пропозицію якого було акцептовано, замовник повинен укласти договір про закупівлю відповідно до вимог тендерної документації та умов акцептованої тендерної пропозиції не раніше ніж через п'ять робочих днів із моменту надіслання письмового повідомлення всім учасникам відкритих або двоступеневих торгів і торгів з обмеженою участю про їх результати, але не пізніше ніж через 21 робочий день від дати проведення акцепту;

здійснення акцепту тендерної пропозиції та укладання договору за результатами проведення торгів усупереч проведеної оцінці, вимогам тендерної документації та визначеним у ній основним умовам, які обов'язково повинні були зазначені в договорі про закупівлю;

відсутність протоколу засідання тендерного комітету щодо вибору процедури закупівлі або протоколу оцінки тендерних пропозицій, складеного тендерним комітетом;

нескладання тендерним комітетом протоколів щодо визначення переможців торгів;

визначення переможця тендера без документального підтвердження його відповідності кваліфікаційним вимогам, умовам тендерної документації та бальної оцінки тендерних пропозицій;

відсутність у звіті про результати проведення процедури відкритих торгів на закупівлю за державні кошти переліку відхиленних тендерних пропозицій або відомостей про причини їх відхилення;

відсутність укладених договорів із переможцями тендерних торгів;

обрання переможцем тендерних торгів (за наявності інших учасників тендера) підприємства, яке офіційно є банкрутом та/або фінансово-господарська діяльність якого призупинена;

часткова або повна передоплата тендерним комітетом бюджетними коштами предметів закупівлі, які цього не передбачають;

штучне збільшення цін на предмет закупівлі за допомогою використання посередницьких структур між виробником та кінцевим споживачем;

закупівля підприємством-замовником товарно-матеріальних цінностей не в підприємств-виробників, а в посередницьких структур;

витрачання бюджетних коштів у процесі проведення тендера не за цільовим призначенням (купівля не тих товарно-матеріальних цінностей, які заявляв замовник) [6, с. 93–94].

Вивчення та аналіз процедур закупівель розпорядниками державних коштів дозволяють дійти висновку, що більшість злочинів та інших правопорушень, учинених під час проведення державних закупівель, мають системний характер. Ці злочини є однотипними, однак контролюючі та правоохоронні органи вживають недостатньо заходів щодо попередження та викриття фактів порушень законодавства в цій сфері.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що найбільш поширеними способами й схемами вчинення злочинів у сфері державних закупівель є правопорушення з боку: а) замовників торгів; б) учасників процедури закупівлі; в) замовників торгів та учасників процедури закупівлі; г) службових осіб державних органів, які здійснюють контроль у сфері закупівель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василичук В. І. Посилення відповідальності в сфері державних закупівельних / В. І. Василичук // Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. – 2014. – № 116. – С. 14–15.
2. Про утворення Департаменту захисту економіки Національної поліції [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовт. 2015 р. № 830. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/newsnpd>. – Назва з екрана.
3. Збірник методичних рекомендацій з викриття злочинів у сфері економіки (викриття та документування злочинів у бюджетній сфері) : метод. рек. – Київ : Консоль, 2009. – Ч. 3. – 409 с.
4. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель : навч. посіб. / В. І. Василичук, В. Р. Сливенко, О. В. Лапко та ін. – Київ : Заграй, 2013. – 150 с.
5. Скалозуб Л. П. Попередження та викриття злочинів, пов'язаних з відшкодуванням податку на додану вартість : навч. посіб. / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Р. Сливенко. – Вінниця : Консоль, 2010. – 256 с.
6. Скалозуб Л. П. Протидія злочинам у сфері економіки : метод. рек. / Л. П. Скалозуб, В. Р. Сливенко, В. І. Василичук ; за заг. ред О. М. Джужі. – Київ : Заграй, 2012. – 332 с.

Yaroslav Vasylevych – Postgraduate Student of the Department of Special Technique and Operative Investigation of the National Academy of Internal Affairs

The Most Common Ways to Commit Crimes in Public Procurement

In this article, author reveals new ways to tasks and powers of Economics protection units of National Police of Ukraine, and also the most common ways to commit crimes in a public procurement. The most common methods and schemes of committing crimes in public procurement are the following: a) participants provide false information to obtain benefits; b) unfounded providing a victory to